

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ БЕЗПЕКИ ПЕРСОНАЛУ В КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧІЙ СИСТЕМІ**

Сучасна структура кримінально-виконавчої системи (КВС) України складається з 180 підрозділів, у тому числі 128 колоній виконання покарань, в яких утримуються особи, засуджені до позбавлення волі, 11 виховально-трудова колоній для утримання неповнолітніх, 2 в'язниці та 33 слідчі ізолятори. В 2000 р. загальна чисельність спецконтингенту в установах кримінально-виконавчої системи зросла на 5,2 тис. осіб. В місцях позбавлення волі утримується 223,3 тис. осіб, в тому числі в ізоляторах та в'язницях – 46,9 тис. осіб (з яких 131 засуджений до довічного ув'язнення), в виправних колоніях – близько 178 тис. засуджених (з них 10,1 тис. жінок), у виховально-трудова колоніях – 3,3 тис. засуджених неповнолітніх, у лікувально-трудова профілакторіях – 3,2 тис. осіб. Понад ліміт наповнення утримується 9,7 тис. осіб [1]. Найбільш переповнені слідчі ізолятори, виправні колонії посиленого режиму та лікарні.

У зв'язку зі зростанням загальної злочинності в країні та жорстокістю судової практики притік контингенту в установи КВС не знижується. При цьому практично кожен восьмий засуджений за навмисне вбивство чи навмисне спричинення шкоди здоров'ю різної тяжкості, кожен дванадцятий – за розбійний напад, грабїж, з'валтування. З числа тих, хто підбуває покарання у вигляді позбавлення волі, близько 4 тисяч знаходяться на примусовому лікуванні від наркоманії та алкоголізму. Близько 47% засуджених осуджуються неодноразово, а 18,6 тис. з них скоюли злочини при рецидиві злочинів, в т.ч. небезпечному та особливо небезпечному [2].

Засуджені, які перебувають у ВК, за особистими характеристиками відрізняються підвищеною агресивністю, небажанням працювати, зухвальністю. Подібна тенденція зберігається в найближчому майбутньому, й це призводить до виникнення конфліктних ситуацій як між засудженими, так і між засудженими та адміністрацією місць позбавлення волі. Це тягне за собою зростання злочинів проти особи, протидію працівникам органів, виконуючих кримінальні покарання. Через зростання чисельності осіб, які утримуються в місцях позбавлення волі, фактичне наповнення ВК близьке до межового сумарного ліміту місць у ВК, а деякі їх види значно переповнені. В цих умовах посилюється процес розповсюдження інфекційних захворювань, кількість хворих на туберкульоз зросла втричі, а смертність від нього – майже в 4 рази. Значно зросла кількість ВІЛ-інфікованих засуджених. Потребують свого вирішення питання утримання осіб, яким смертну кару замінено довічним ув'язненням, а також особи, які утримуються в СІЗО в очікуванні заміни вищої міри покарання довічним ув'язненням як помилуванням (більше 300 чоловік). Серйозною проблемою залишається трудова зайнятість засуджених. У ВК не зайнято працею близько 17% від середньооблікового числа засуджених. Не менш гострою є проблема зайнятості вільного часу засуджених.

«Кількість конфліктних ситуацій у ВУ з року в рік не зменшується.» До причин, які породжують ці явища, можна віднести «надмірну заповненість ВУ спецконтингентом; недостатність фінансування по утриманню та реорганіза-

ції ВУ; згорання виробництва, яке тягне за собою зменшення кількості засуджених, зайнятих працею ...» [3, с.42].

Такий стан справ призводить до агресії засуджених у відношенні персоналу виправних установ.

За думкою спеціалістів, стан правопорядку в установах КВС має тенденцію на стабілізацію оперативної обстановки, але недоліки фінансового, матеріально-технічного та кадрового забезпечення КВС не будуть сприяти його покращенню. Погіршення матеріально-побутового забезпечення засуджених, відсутність засобів та умов для організації вільного часу, неповне забезпечення корисної зайнятості спецконтингенту також негативно відобразиться на стані правопорядку.

Під впливом перелічених факторів може погіршуватись керуваність виправними установами, збільшуватись кількість злочинів, дій, що дезорганізують нормальну діяльність установ виконання покарань. Цьому також сприяє плінність кадрів. Причина тому – незадовільна соціальна захищеність працівників, низька заробітна плата і неритмічність її виплати, непроститижність та небезпечність професії. В результаті – неумовленість, отже, додаткові фізичні та психологічні навантаження на персонал.

Спостерігається відтік досвідчених працівників. Зараз кожен п'ятий співробітник працює в системі близько року, не маючи достатнього професійного досвіду, а кожен десятий – потенційний пенсіонер.

Як відзначав видатний італійський вчений Енріко Феррі, будь-яка пдало побудована пенітенціарна система, ввірена невідалому персоналу, має незрівнянно меншу цінність, ніж система менш досконала, але яка застосовується здібним та підготовленим персоналом [4, с.12].

Це висловлювання є справедливим і по відношенню до проблем забезпечення безпеки персоналу КВС. Тим паче, що, незважаючи на ранні вжиті заходи і ті, що застосовуються зараз щодо реформування КВС, а також вибір напрямку на створення диференційних умов утримання засуджених, зберігається агресивність злочинних елементів як у внутрішній сфері, так і по відношенню до співробітників органів і установ, що виконують кримінальне покарання у вигляді позбавлення волі.

Це явище загострюється тому, що в останні роки в країні відбувається політична, моральна та економічна криза. Різке зниження життєвого рівня людей призводить до розвитку злочинної сфери та охоплення нею все нових верств суспільства (молоді – тому, що вона найбільш вразлива до різних впливів). Практична діяльність органів внутрішніх справ показує, що відміна адміністративної відповідальності за вживання наркотичних засобів без призначення лікаря ускладнює боротьбу з наркоманією в КВС, що поряд із п'янством та алкоголізмом призводить до порушення норм моральності, деградації особистості. А це, в свою чергу, не може не позначитись на погіршенні морально-психологічного клімату, дотриманні правопорядку в місцях позбавлення волі і, як наслідок, на безпеці персоналу КВС.

Відзначаючи проблему безпеки персоналу під час робочого дня, слід звернути увагу на не менш гостру проблему і в неробочий час – це погрози, які сто-

суються персоналу, їх рідних та близьких родичів, з боку деяких категорій осіб (які раніше відбували покарання, родичів і знайомих засуджених й т.ін.).

Будь-яка соціальна організація, особливо велика, складна, якою є КВС, об'єднує в своїх межах різні за соціальною та національною належністю групи населення, людей, котрі мають різні, деколи протилежні, інтереси та потреби. Для вирішення проблеми безпеки особливо увагу слід звернути на необхідність належного організаційного, управлінського, правового, інформаційного, кадрового, психологічного, матеріально-технічного та фінансового забезпечення функціонування КВС, недостатність якого призводить до різних видів ускладнень.

Важливою умовою нормального функціонування КВС є її належне ресурсне забезпечення.

Шляхом опитування різних категорій співробітників виправних установ було виявлено деякі фактори, дестабілізуючі безпеку КВС. До них належать: наявність «злочинів у законі», «авторитетів», кримінальні та негативно настроєні угруповання засуджених; втечі, масові безладдя, агресія й насилля, захоплення заручників [5].

Тому безпека персоналу КВС залежить не тільки від створення правової та матеріально-технічної бази, але й від особового складу установ виконання покарань, від професіоналізму, виучки, соціальної та правової захищеності та безпечних умов їх діяльності, дотримання законності в діяльності співробітників. Через те, що значною частиною засуджених та інших осіб, які посягають на безпеку працівників КВС, ізоляція від суспільства та діяльність персоналу сприймаються як явно невідповідні, несправедливі й до того ж причиняють незаслужені страждання, агресія виміщається на персоналі КВС. Тому що саме він є для посягаючих осіб винним у нерозв'язанні (або небажанні їх розв'язати) виниклих у них проблем, неможливо очікувати зменшення напруженості.

З метою недопущення подібних негативних проявів для вирішення проблем забезпечення безпеки персоналу КВС потрібен комплексний вплив на різноманітні факторів – демографічних, економічних, життєвого рівня, політичних, ідеологічних, психологічних, закономірностей самовідтворення злочинності, можливостей суспільства у сфері боротьби з нею.

Особи, які працюють за вільним наймом або за контрактом, звикаючись з умовами праці чи служби в КВС або ж адаптувавшись до високої загальнокримінальної ситуації в країні, не завжди адекватно оцінюють загрозу власній безпеці і безпеці своїх близьких та рідних й часто поводять себе не так, як цього потребують міркування забезпечення безпеки персоналу КВС, чим можуть провокувати засуджених на скоєння протиправних дій. Тому слід постійно орієнтувати персонал КВС на «оприлюднення» всіх випадків погроз, а відповідні структури, які відповідають за безпеку, – на обов'язкове реєстрування та реагування на такі прояви. Це буде мати виключно важливий профілактичний вплив.

Список літератури: 1. Довідка Державного департаменту України з питань виконання покарань станом на 1 сівріччя 2000 року. 2. Довідка Державного департаменту України з питань виконання покарань станом на грудень 1999-2000 років. 3. Линевиц В.Л., Филиппов Н.Л. Конфлікти в ІУ // Психосоціологіческие аспекты безопасности личности

сотрудников органов внутренних дел: Материалы республиканской научно-практической конференции. Уфа, 1996. 4. Э Ферри. Уголовная социология. СПб., 1999. Т.2. 5. Казак Б.Б. Уголовно-исполнительная система в механизме обеспечения внутренней безопасности общества. Монография. Рязань, 2000.

*Надійшло до редакції 15.02.02*

*О.В. Джафарова*

### **РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ФОРМУВАНЬ У ПРОЦЕСІ ВЗАЄМОДІЇ МІЛІЦІЇ ТА НАСЕЛЕННЯ**

Залучення населення до охорони громадського порядку та профілактики правопорушень є одним з пріоритетних шляхів протидії злочинності, зменшення масштабів її розповсюдження, покращення криміногенної обстановки.

Останнім часом набули чинності законодавчі та інші нормативно-правові акти, що стосуються участі населення в боротьбі зі злочинністю та іншими протиправними проявами, головним серед яких є Закон України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» від 22 червня 2000 р.

Цей документ визначає повноваження органів державної влади, у тому числі й органів внутрішніх справ, щодо залучення населення до протидії протиправним вчинкам, організації взаємодії між ними, порядку здійснення нагляду і контролю за діяльністю громадських формувань тощо. Закон визначає статус і роль громадських формувань, що виконують завдання у сфері охорони громадського порядку, механізм їх створення та реєстрації, форми й методи роботи таких формувань, регулює питання набуття членства в них, встановлює обов'язки і права членів цих об'єднань та інше.

Ідея залучення громадян до охорони громадського порядку не є новою. Звернемося до історії.

Історія створення перших народних дружин сягає початку ХХ ст. Ще в 1918–1922 рр. з ініціативи самих громадян у великих промислових містах почали формуватися групи надання допомоги міліції з охорони громадського порядку. Вони мали різні найменування, наприклад, в Україні своєрідною формою допомоги міліції з боку громадськості була організація «Вільне козацтво», в Сибіру – «Дружини сприяння міліції», в Петрограді – «Комісія громадської допомоги» і т.д.

17 жовтня 1918 р. гетьман Скоропадський затвердив постанову про організацію добровільних дружин, які створювались для підтримки законності та порядку. Ці дружини формувалися у містах представниками державної влади на місцях (міськими отаманами, губерньськими та повітовими старостами) спільно з місцевими громадськими організаціями. У кожному місті дружині очолював окремий начальник, якого призначав гетьман. Начальник добровільної дружини був старшим начальником усіх добровільних установ і частин у межах отаманства або міста і керував їх формуванням та діяльністю. Кожна дружина мала постійний склад і добровольців. Постійний склад поділявся на інструкторів, обраних із певних старшин, і мисливців, дослідчених у військовій справі. До обов'язків постійного складу дружини входили вибір добровольців, а також загальне керівництво і командування частинами дружин.